
I.

SENSUL TERMENULUI „EXTREMISM”

În Raportul său pregătit pentru Comitetul Afacerilor Politice, privind amenințarea pe care o constituie partidele și mișcările extremiste din Europa la adresa democrației¹, raportorul Henning Gjellerod (Danemarca, Grupul Socialist) făcea o împărțire în cinci categorii:

I. Mișcări teroriste de extremă stângă, care au ca scop răsturnarea ordinii constituționate prin mijloace violente;

II. Mișcări armate naționaliste și pro- sau anti-independență, care urmăresc fie să obțină, fie să împiedice secesiunea unor provincii sau grupuri etnice;

III. Mișcări armate musulmane fundamentaliste și ramurile europene ale partidelor fundamentaliste din nordul Africii și din Orientul Mijlociu;

IV. Partide comuniste nereformate din Europa Centrală și de Est, care se opun oricărui compromis cu instituțiile stabilite în procesul de democratizare;

V. Partide și mișcări de extremă dreaptă, care promovează lipsa de încredere în democrație laolaltă cu rasismul, xenofobia, antisemitismul și revizionismul, toate în grade diferite.

Raportorul nota marea eterogenitate a evoluțiilor și manifestărilor asociate astăzi extremismului în țările Consiliului Europei; creșterea spectaculoasă a numărului partidelor naționalist-populiste în anii '90; importanța „unor demagogi talentați”; faptul că populismul și xenofobia sunt armele de bază ale extremiștilor, de asemenea uniți prin ostilitatea lor împotriva integrării europene; caracterul lor anti-american, date fiind anti-liberalismul și aversiunea față de orice lucru cosmopolit.

Această realitate complexă face ca alegerea unui anumit „concept al extremismului” să fie determinată de utilitatea lui, cu alte cuvinte, de capacitatea sa de a cuprinde tendințele cele mai destabilizatoare dintr-o anumită țară. În cazul României, acestea sunt reprezentate de multitudinea atitudinilor de tip rasist, șovin, antisemit, xenofob și de manifestarea lor

¹ Din data de 3 ianuarie 2000, cf. <http://stars.coe.int/>

politică. Ca urmare, obiectul paginilor următoare are în vedere atitudinile cele mai apropiate de „hipernaționalism”² sau „ultranaționalism”. În România, partea cea mai consistentă, cea mai eficientă și mai periculoasă a atitudinilor extremiste a luat forma hipernaționalismului/ ultranaționalismului³.

Una dintre întrebările uzuale cu privire la extremism ar fi dacă avem de-a face cu un extremism „de dreapta” ori „de stânga”. Această întrebare este de două ori relevantă în cazul României. În ultimele sale decenii, comunismul românesc a îmbrăcat haina național-comunismului, între atitudinile sale anti-maghiarismul jucând un rol tactic bine elaborat. După 1990, ultranaționalismul a fost condus de fostele elitele comuniste și ale forțelor de Securitate cele mai compromise, ca strategie de relegitimare⁴.

Din punctul de vedere al categoriilor tradiționale, rasismul, șovinismul, xenofobia, antisemitismul, sunt considerate atitudini de dreapta⁵. Restrângerea actualei analize la atitudinile extremiste de dreapta pleacă și de la faptul că extremismul de stânga a fost și pare să rămână, pentru o lungă perioadă de timp, o prezență obscură⁶. Cele câteva organizații extremiste de stânga identificate la începutul anilor '90 („Liga comuniști-

2 În sensul lui John Mearsheimer: „Credința că alte națiuni ori state-națiune sunt simultan inferioare și amenințătoare, și ca urmare trebuie tratate cu asprime” (John Mearsheimer, *Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War*, în „International Security”, vol. 15, No. 1, Summer 1990, pp.5-56).

3 Deși folosit și în literatura românească, termenul de „hipernaționalism” este mult mai puțin utilizat decât varianta „ultranaționalism”. Vezi Valentin Stan, *Nationalism and European Security: Romania's Euro-Atlantic Integration*, în „International Studies”, Bucharest, 1995, No. 1, pp.27-48; Gabriel Andreescu, Renate Weber, *Nationalism and its Impact upon the Rule of Law in Romania*, în „International Studies”, Bucharest, 1995, No. 1, pp.49-64. Termenul „ultranaționalism” este preferat și în analiza cuprinzătoare pe care o face asupra României cercetătorul englez Tom Gallagher, *Democrație și naționalism în România, 1989-1998*, București, Edit. All, 1999. Un alt analist sistematic al manifestărilor extremiste din România, Michael Shafir, folosește același termen (vezi *Reports on Eastern Europe and East European Perspectives*: www.rferl.org/eeepreport/).

4 Vezi Gabriel Andreescu, *Ruleta. Români și maghiari, 1990-2000*, București, Edit. Polirom, 2001.

5 Formularea unuia dintre specialiștii europeni ai extremei drepte este următoarea: „Termenul «partidele de extremă dreaptă» se referă la partidele politice a căror ideologie de bază include (cel puțin) elemente de naționalism, xenofobie, șovinismul distribuției sociale, apelul la lege și ordine” (Cas Mudde, *Extreme-right Parties in Eastern Europe*, în „Patterns of Prejudice”, Institute for Jews Policy Research, vol. 34, no. 1, 2000, p.5).

6 Conform Raportului SRI iunie 1998-iunie 1999, grupările orientate către extrema stângă au avut amploare redusă, îndeosebi din cauza audienței modeste. Ele au vizat în special organizarea și legalizarea unor structuri ale Partidului Comunist Român. La sfârșitul perioadei analizate, funcționau 9 fundații și asociații care desfășoară activități de această factură. Deoarece mijloacele materiale de care grupările în cauză dispun sunt modeste, liderii fac demersuri să obțină finanțare din străinătate.

lor români”, „Comitetul de inițiativă pentru înființarea Partidului Comunist Român”, ziarul „Scânteia socialismului”) au fost absolut marginale în viața politică, în dezbateră mediatică ori în manifestările media⁷. Ele își mai fac cunoscută prezența, din când în când, printr-o luare de atitudine care cu greu își găsește loc în vreun ziar, ca apoi să dispară. Declarațiile lor ofensive contrastează cu totala lipsă de audiență și mijloace a unor astfel de organizații.

În acest context, Raportul lui Henning Gjellerod face referire doar în trecere la extremismul de stânga. Atitudinile extremiste de dreapta acoperă în esență fenomenul extremist în România⁸.

7 Gabriel Andreescu, *Raportul Serviciului Român de Informații*, în „Revista Română de Drepturile Omului”, nr. 6-7, 1994, pp.17-25.

8 Având în vedere gradul de sărăcie a populației, nivelul corupției și procesul de polarizare acută din România, lăsând loc unei clase mijlocii puțin numeroase, apariția unui extremism de stânga cu audiență nu este în principiu exclusă.

